

HUUMEPOLITIIKAN HAURAS KOMPROMISSI

Toivo Hurmeen sekä Pekka Hakkaraisen ja Jukka Törrösen Yhteiskuntapolitiikka-lehdessä julkaistujen artikkelien pohjalta on pääteltävissä, että suomalaisessa huume politiikassa onnistuttiin 1990-luvun lopulla kiteyttämään kompromissi, jolla on takanaan sekä lehdistön että kansalaisten enemmistön vankka tuki. Valtiokoneiston sisällä asiat näyttävät kuitenkin olevan toisin.

Maailmalla esiintyvät huume politiikat on tapana jakaa kahteen strategiaan, jotka useimmiten esiintyvät toistensa vaihtoehtoina. Rajoittava linja pyrkii pitämään huumeiden käytön sosiaalisesti tuomittavana marginaali-ilmionä, keskeisinä keinoinaan tiukka valvonta ja kovat rangaistukset. Haittojen vähentämiseen tähtäävä strategia katsoo, että huumeet ovat tulleet moderniin yhteiskuntaan jäädäkseen ja että siksi olisi järkevämpää keskittyä niin käyttäjille itselleen kuin yhteiskunnalle aiheutuvien haittojen minimoimiseen. Tämän strategian mukaan ainakin mietojen huumeiden käytön rangaistavuus pitäisi poistaa ja resursseja siirtää valvonnasta huumeiden käyttäjien eriaistaiseen hoitoon ja kuntoutukseen.

Suomeen ensimmäinen huumeaalto saapui 1960-luvulla ja käynnisti samalla vilkkaan keskustelun siitä, miten ilmiöön pitää suhtautua. Kuten Hakkarainen ja Törrösen artikkelissaan osoittavat, julkisuus oli tuolloin kaikkea muuta kuin yksimielinen. 1960-luvulla liberaalit asenteet olivat pinnalla, ja vielä vuoden 1972 huumeausainelain säätämisen prosessin aikana mielipiteet huumeiden käytön rangaistavuudesta jakautuivat niin lehdistössä kuin eduskunnassakin tasaisesti puolesta ja vastaan. Virta vei kuitenkin nopeasti tiukkenevaan suuntaan, ja rikosoikeudellista kontrollia painottava linja vei lopulta eduskunnassa voiton ja myös pelkkä huumeiden käyttö säädettiin rangaistavaksi.

Päävastuu huume kontrollin hoidosta annettiin uudessa laissa poliisiviranomaisille, ja poliisi sai myös lehdistön silmissä nopeasti hallitsevan auktoriteettiaseman huume kysymyksen kansallisenä asiantuntijana. Tässä asetelmassa elettiin yhä, kun toinen huumeaalto saapui Suomeen 1990-luvulla. Sen hillitsemiseksi poliisi vaati entistä tiukemmin huumeettoman yhteiskunnan tavoitteessa pysymistä ja sen toteuttamiseksi poliisille lisää resursseja kaikilla tasoilla.

1990-luvun alkupuolen ”huumeongelma räjähtää” -tunnelmissa lehdistö asettui pääosin tukemaan poliisin vaatimuksia, mutta Hakkaraisen ja Törrösen mukaan vuosikymmenen puoliväliin tultaessa alkoi kuulua myös toisenlaisia äänenpainoja, jotka nopeasti voimistuivat. ”On pakko tunnustaa, että pelkällä poliisikontrollilla ei huumeongelmasta selvitä”, Aamulehti esimerkiksi kirjoitti ja vaati huumeiden käyttäjien hoitojärjestelmän nopeaa kehittämistä. Helsingin Sanomat puolestaan ojensi poliisia jääräpäisestä huumeeton yhteiskunta -vaatimuksesta ja patisti yhteistyöhön sosiaali- ja terveyspuolen kanssa. Hakkarainen ja Törrösen pelkistävät (YP 6/02, 547):

”Yksi 1990-luvun keskustelun teemoista on viranomaisten työnjaon selkeyttäminen. Lehdissä jakolinja piirretään myyjän ja käyttäjän välille: poliisin ja tullin päätoiminta-alueeksi katsotaan huume kaupan torjunta, käyttäjiin kohdistuvina toimenpiteinä korostuvat sen sijaan hoito ja haittojen vähentäminen.”

Samalle linjalle asettuivat valtion keskeiset päätökset, Huumeausainestrategia 1997 ja Valtioneuvoston periaatepäätös 1998, jotka asettivat tavoitteeksi sekä rajoittavan politiikan jatkamisen että huume ongelmista aiheutuvien haittojen minimoinnin.

Toivo Hurmeen mukaan tämä oli mahdollista siksi, että haittojen vähentämislinjasta ei Suomessa ole muotoutunut ideologista ohjelmaa. Sitä ei ole esitetty rajoittavan politiikan vaihtoehtona, vaan puhtaasti käytännöllisenä ratkaisuna kasvaneeseen huumeiden käyttöön (YP 5/02, 417):

”Näkökulma on pragmaattinen. Periaatteellisella tasolla voidaan pitää edelleen kiinni huumeiden totaalikieltoon perustuvasta, rajoittavasta politiikasta, mutta käytännössä – pakon edessä – on toteutettava myös haittojen vähentämiseen tähtäviä toimenpiteitä.”

Syy voi uumoilla olevan yksinkertainen. Suomessa – kuten kaikissa Pohjoismaissa – suuri enemmistö pelkää tähänastisten kyselytutkimusten mukaan huumeita kaikissa muodoissaan ja noin 90 prosenttia ilmoittaa, ettei missään tapauksessa halua kokeilla niitä. Pyrkimys huumeiden normalisointiin, jota aika ajoin on esiintynyt, ei saa täällä vastakaikua.

Tämä tausta on mahdollistanut 1990-luvun lopulla syntyneen valtion huume politiikan periaatetason kompromissin. Sen suuntaan on 1990-luvun lopulta alkaen Hurmeen mukaan myös edetty. Poliisiin on annettu tehostaa valvontaa uusien tekniikoiden avulla, tullin voimavaroja on lisätty ja järjestyspoliiseja koulutettu. Toisaalta hoitojärjestelmää on kehitetty, ruiskuja ja neuloja vaihtavia terveysneuvontapisteitä perustettu ja lääkkeellistä ylläpito- ja korvaushoitoa on lisätty.

Kompromissin toteuttaminen ei kuitenkaan ole sujunut kivutta eikä ilman ristiriitoja. 1970-luvulla syntyneellä tiukalla linjalla on valtiokoneiston sisällä edelleen vahvaa kannatusta, eikä se käytännössä ole ollut valmis taipumaan kompromissiin. Tiukka linja katsoo edelleen, että hoitojärjestelmän laajentaminen ja hoitomuotojen eriyttäminen ovat epäilyttävää pehmoilua, joka on omiaan normalisoimaan huumeita ja madaltamaan niiden kokeilun ja käytön rajaa.

Eryteisesti uusien hoitomuotojen kehittäjät ovat saaneet kokea vanhan valtalinjan vastarinnan myös käytännössä. Nimenomaan tästä näkökulmasta on syytä tarkastella myös Pentti Karvosen tapaus. Joidenkin näkemysten mukaan Karvonen on rikollinen, joka on hyötynyt potilaidensa kustannuksella. Toisten mielestä taas Karvonen on tyypillinen ns. edelläkävijä, joka on pannut itsensä likoon saadakseen normalisoitua hoitomuodon, jota virallinen hoitojärjestelmä ei ole suostunut hyväksymään. Buprenorfiinin käyttöön perustuvan korvaushoitomenetelmänsä synthy historian, sen sisäisen logiikan ja alustavan, omista potilaistaan tekemänsä tutkimuksen Karvonen on aikanaan raportoinut YP:ssä (2/98).

Toukokuussa 1997 Karvoselta vietiin buprenorfiinin kirjoittamisoikeudet ja vuotta myöhemmin lääkärinoikeudet, helmikuussa 2002 alioikeus tuomitsi hänet puoleksitoista vuodeksi ehdottomaan vankeuteen ja kesällä 2002 hovioikeus nosti tuomion viiteen vuoteen. Samaan aikaan virallinen hoitojärjestelmä on kuitenkin lieventänyt kantaansa Karvosen mallia kohtaan, ja kesällä 2002 sosiaali- ja terveysministeriö antoi uuden asetuksen, joka sallii varsin lähelle Karvosen Benedictus-menetelmää tulevan hoitokäytännön. Mikko Salaspuro on löytänyt (YP 5/02) Karvosen menetelmän toimivuudelle myös tutkimuksellista näyttöä. Vaikka hoitomalli on kaikkea muuta kuin ongelmaton (vrt. Mäkelä & Poikolainen, YP 4/01), edelläkävijä on onnistunut vahvasti vaikuttamaan huumehoidon kehittämiseen.

Markku Soikkelin analyysin (YP 5/02) valossa hovioikeuden Pentti Karvoselle langettaman tuomion kovuutta on vaikea ymmärtää. Matti Wuori on epäillyt (YP 5/02, 488), että Karvosen varsinainen rikos onkin se, että hän on toiminnallaan ”kyseenalaistanut virka-Suomen arvovallan” ja että ”hänen kohtelussaan ilmenevä kontrollin pakkomielle juontaa juurensa luterilaisen kurinpidon ja yltiölegalismin pitkään perinteeseen”.

Saattaa olla näinkin, mutta varsinaiset syyt taitavat olla huomattavasti lähempänä. 1990-luvun lopulla syntynyt kompromissi on hauras, ja kamppailua suomalaisen huume politiikan suunnasta on sen jälkeen monin tavoin käyty ja käydään edelleen myös Karvosen hahmon ja toiminnan välityksellä. Ja sitä on käyty ja käydään myös oikeuslaitoksen sisällä, seuraavaksi korkeimmassa oikeudessa.

MATTI VIRTANEN